

ԲՈՐՈՅԵԱԿԱՆ, ԱԽՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԴԻՏԱԿԱՆ

ԺԷ. ՏԱՐԻ 1903

Տարեկան 10 ֆր. ուղի 4 րու.
Վեցամսանույթ 6 ֆր. ուղի 2 րու. 50 կ.
Մեկ թիվ կարտե 1 ֆր. - 50 կ.

Թիվ 2. Փետրուար

Ո Բ Ս Ո Ւ Թ Ե Վ Ա Խ Ս Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ա Կ Ա Խ

Պ. ԽՈՐԵՑՅԱՅԻ ԳԵՐԱՎԵՐԵՍԻ ԺՈՐՈՅԵԿԻ ՄԱՅԻՆ
Թղթակցութիւն հայագէտ Փ. Կոնքերի:

Էտք ենք մատադրի ընել
որ Ասողիկ չէ ճանշ-
ցած՝ Սոկրատոյ
հնագյուն թարգ-
մանութիւնը, ոչև
մայոն Փիլոնի Ցի-
րակացոյ խմբա-
գրած մեկնաբանու-
թիւնը (midrash) որ
հնագյուն գործին վրայէն խառնաշփոթ եւ կու-
սակցական խմբագրութիւն մըն է. բայց որով-
հնաւեւ Փիլոն իւր խմբագրութիւնը վերջը զար-
ծանք մը կը դրէ իրը թէ Սոկրատոյ բուն
թարգմանինը ըլլար, առանց ամենեւին յիշելու-
իւր առշնեւղած հնագյուն գաղափար-օրինակը
(մօձել), կարծած է Ասողիկ թէ Փիլոն թարգ-
մանած ըլլայ առաջն անգամ. ոյն խարդա-
խութիւնը կը գտնենք Սոկրատոսի Լեհացոյ
քով որ կը պնդէ թէ իսկ իսկ թարգմանած

ըլլայ Յովսեպոսի գիրքը, թէ Կայսէ եւ իսկը իւր
ժամանակակցաց համար օրինակած է միայն Յով-
սեպոսի հնագյուն թարգմանութիւնն, որտե՛ 25
էլի չափ բաւական մեծ կաոր մը գտած եմ Ա.
Ղազարոս մէկ ձեռագրին մէջ, որ գրաւած է
ժամանակակազմութենէն:

Ըստիկ ժամանակագրութիւնն առած
կը սույն ժամանակակազմութիւնը առ աղեկու-
թիւններ, որոնք առնուած են, ինչպէս կը խո-
տպվանի, Անանիա Շիրակացոյ մէկ գործէն:
Այս տեղեկութիւնը կը գտնենք Նոյնպէս 981
տարուց ձեռագրին մէջ՝ զօր օրինակած է Հ.
Սիթեան: Ասով ապահով կը լլամբ թէ այս ժա-
մանակագրութիւնը՝ որ ԱՅՆ թարականը համե-
լով կը սպառէր, յօրինուած է Անանիայէ, եւ
ասկէ ետքը պիտի կոչեմ զօրս Հըրոնիկոն
Անանիայ, Այս կէտին վրայ որեւէ տարակցոս
մը չի մար: Եւ այսպէս գտած կը լլամբ 1.
Ստավիանոսի Ասողիկն գլխաւոր մէկ աղբիւրը.

— 2. Այս աղբիւրը խմբագրուած էր իրը
685ին Յ. Ք., եւ է գարուն կը պատկանէ. —
3. Այս աղբիւրն ըլլալու է Անանիա Շիրակա-
ցոյ կորուած քրոնիկոնը կամ ժամանակագրու-
թիւնը: Արդ պիտի ցուցընեմ որ այս հեղինակն
իւր ձեռքն ունեցած է Ա. Խորենացոյ Պատմու-
թիւնը:

Յիշեալ ճառընտրին էջ 402 կը կարդանք
այս աղբիւր մէջ հետեւեալը, որուն դէմ առ դէմ
համեմատութեան կը դնեմ Խորենացոյ պատ-
մանը:

Անանիա

U. S. Geog. Q. J.

Θαηωαρι ηպրութեան Հայոց...

թեղոս իւր ըրդի Աւտո-
ման երեսուն եւ հինգն.

Աս ի ծնէ թափուրեաց
ամս յիսուն եւ երկու. ի սորտ
աւուրք եր սուրբ

Ա-Հ-Խ Հայոց Հայրապետ

ՀՐԱՄԱ աւուրս դղբաւին
հայերէն լեզուի քառական եւ

ԲԱՐԵՎ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ

զոր եւ բէրել կը մշագուն
բ-իւսոր չ-իրացնախարարի
ձեռամբ ճնշեն ենթու:

472

ହେବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିପାଳନ କମିଟି
ଅଧୀକ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ଷେତ୍ରକାରୀ କମିଟି ଏବଂ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିପାଳନ କମିଟି
ଅଧୀକ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ଷେତ୍ରକାରୀ କମିଟି

Եւ ցուցաւ նմա ի սեսլեան։
Այս լինէր յասորւց աշ-
խարհնե՞ն՝ յորժամ զասն նո-
րին անդը ճանապարհորդե-
ցն։

ବୁଦ୍ଧ ପଦେ ଦେଖାଇ ନେତ୍ରକୁଣ୍ଡଳ
ଜାନନ୍ତରେ ମହୀୟାରାତ୍ରିରେ କେବଳ ଏହି
ପରିବାଲ ଜାଣି ଫାନ୍ଦିବାକି ପରିଷକ୍ଷି ଆହୁତି

১০

Աչ ոք կրնար պնդե
կագրութիւնը հսու իւր պա
թիւնքն փոխ առած ըլլայ
րայ Փարպեցոյ գործեր Է
այսպիսի մնածութիւն

U. long. q. hisp.

Առ նա (Սահակ որդի մծին
սիփ) էկնաւ Մեսրոպ յաղագն ին
Նշանագրաց Հայոց, սպիտ ու
ուսեւ իփափագոյ այսին. Եւ յն է
զում չանից եւ ու ինչ աւգա
դարձեալ յսդաւթ ապահով է
Ալլուսուն յանդելութ: Տւ մին
ի միմանց գնաց Մեսրոպ ի շա

(Գ.Լ. Ֆ.Բ.) Եւ նո պատմոց
ըստ վան Անդրեասին, այս իրենց
թափառնելին զնա՞ է այն զայնողի
առնել, որութիւն:

U. S. Geog. Q. J.

ամենեւին. վասն զի իւր Մեւրոպաց Վարուց ընտրելագոյն բնագրաց մէջ չկայ անգամ յիշատակութիւն ոչ Հարելի եւ ոչ Վահրմիի Նաեւ Վազար Փարոպեցի չէ եղած աղքեիր մէր այս ժամանակագրութեան. վասն զի Փարոպեցի ժամանակամատ չէ պատմեր, մինչդեռ մէր ժամանակագրիր յատկապէս կը շեծսէ – թէ Մերոպաց յայունութեամբ առած ըլլայ միայն իօթն ձայնառները՝ որոնք Դանիկէի արյուրքների մէջ կը պակսէն: Միայն խորենացի այս մասին մէկնութիւն կու տայ: Նոյնպէս խորենացոյ քով միայն, եւ ոչ երրեք Պ: Փարապեցոյ քով, կը գտնենք թերոտոփ եւ իւր Տօր Արկածիոսի առունենքը կապուած այրութենիք դիւտին պատմութեան հետ: Դարձեալ միայն խորենացի քանի մ' անգամ կը գործածէ դպրութիւն բառը՝ ոչ թէ գոյականութեան գաղափարը բացարելու համար, այլ այրութենիք:

կը մայ գարձեաւ տարակուսանաց մեծ
աղբիւր մ'անոնց համար՝ որովհ Խորենացւոց
աւանդական ժամանակը կը ժիսենք: Փարպեցւոց
բոլ գրս գիւտի պատմութեան գրեթէ կէսը
բառ առ բառ առնուած է Խորենացւոց գրածէն:
զան զի Խորենացի ուղղովի կը յիշէ Խորենան
հնագյն բնագիրը: Ընդհակառակն Փարպեցի
ուղղակի չի հանջար զիսրին եւ կը յիշէ զայն
միայն Խորենացւոց միջնորդութեամբ: Խորենա-
ցին փփի առողջով՝ փփի առած կ'ըլլայ նաեւ
Կորինէն, ոչ թէ ուրիշ կերպով: Դարձեալ
Խորենացւոց բնագրին մէջ կան նաեւ Խորենան
ասացան անենր, որոնք չն գտնուիր Փարպեցւոց
բոլ. մինչեւ Ղաղաքա բոլ Կորենան խօսե-
րն չկայ համար մ'ալ որ Խորենացւոց բոլ չգրա-
նուի: կը խոստավոնի՞ր որ Փարպեցի կը յիշէ
կորենան պատմութիւնն իրբէ գլխաւոր ազիւր,
որու գիտէ ՏԵԽՆՈՊԱՅ վարքը: Միենանցն ժա-
մանակը չի յիշեր զՄ: Խորենացի: Ահա երեք
բնագիրներ ունեմ առ ունեմ:

Банкноты мира. Нумизматика №11

Файлът е от 17.02.2012 г. 18:01 ч. 44.49

ապահով առ կազմ 1893 թ. ՀՍ ՀՀ
Եւ եկեղ. առ սուրբ կաթոլիկոս
Հայոց Սահմակ, գլուխացեած
նման
թու քայլածանախանութեամասու-
թեան զիջնիքնեան, եւ Ընկայատ ի
թագավորական քայլածանախան
թագավորական աշխատ, թէ
զարացաւ աղին կող առանց ընդ
քեզ և պլ. պալաւանան է քա-
նափակի, զըր և պատառեմբ, եւ
(ՀՆ 41) Եւ ինացացաւ նման
զիջնիքնեան, մէնաց և մինչ թա-
գավոր քայլածանախ կամատի գո-
տարք իրաց ընդ նման, զըր և նոր
ուղարկու ու ուղարկոց ։ Եւ նոր
լուսու զըր ի թագավորք, գոտա-
րք զահեան զան առնուն ։

Տարակցու չել կրնար ըլլալ որ Փարպեցի
Մ. Խորենացին առած է “եկեղալ առն, ասա-
ցուածն եւ զրոյ, բառին տեղ փոխած դրած
“խնդիրն օ Ասի փաստ մըն է թէ զնողենացի
աշքին առջեւ ունի, իսկ այս վերջինն հաւա-
տարմաթեամբ կը հետեւի Կորեան բնագրին,
մնացես Փարպեցի բոլորովն կը տարերի Կո-
րիւնեն: Բայց արդ եթէ Հոս Խորենացւյ հե-
տեւած է Փարպեցի, ուրեմն անոր հետեւած է
նաև, քիչ մ'ետքն ուրեմն երկու բնագիրներն ալ
երկայն մաս մը ձիքն նյժպէս իրավու համաձայն
եւ նշանաւ ունին: Անհրատեշտ հետեւութիւնն
պն կը լւաց թէ Փարպեցի՝ որ ըստ ՊՐ. Խոալ-
թեանցի ծնած է իրը 440—5ին եւ մռած Զ.
Դարու սկիզբը, օրինակած է Խորենացւյ Պատ.
մութիւնը:*

Կիսանկր արդեք օր խորենացւոյ բնագրին մէջ
— այնպէս ինչպէս ձեռադ իրք այսօր մեր առցիւ-
թել դնեն — գտնել Հետք մը փոփոխ թեեանց
զր կրած ըլլայ դարերու ընթացքն մէջ։ Կար-
ծեմ թէ՛ այս Գրոյ դիւսի պատմուածն եթէ
համեմատենք անսնց պատմածին Հետ՝ որոնք
խորենացւոյ Հետեւած են, կը գտնենք այսպիսի
փոփոխ թեմնենք։ Օրինակի՞ համար Վիրակու
այս միշտէկը պատմելու ատեն կը հետեւի
խորենացւոյ։ Ահա փաստերը։

* Կանխնենք յառաջումն իշխութեա հարեւանցի կերպով ննացնա համար այս ծանրավեհը կէտ, զոր պատգե Միաբան ("Հազարա Պատգե ծեռազիրա", ԱՄՐԸ 1901, էլ 542-9) ոստ մօք փօրչականակէ տպացուանենք թէ իսուադ էր այս կանաճա զոր նուցան իշ արգէն լուսուցամին Գ. Խաչաբեանց, այսին թէ Ֆարացից բար գոյն այս մժօ հոյոր որ բառ առ բառ ոյն է Խործնացոյ նոտ, յետուամուռ է: Թորոքին անամակա մմէ թէ զոյն ամառ ինմաս թէ այս նշեմինու որորոցին ալ առ է, եւ այս Խործնացուտպագիրօրինակէն առնուած Ել 1774ին մնանուա Փարացեա Ը (Թը. Թի. 1668, Վար. 1646) ծեռագիրն մէշ, եւ անկէ տառածուած ի հարկէ մասուն տղուան տպացուանեան մէշ: Այս կէտ մարս առնանի կը բայ յիսաշընու զոր գրան նազան երեց աղքաց փոփոն աներս կնախա ննիքու եւ առնց պահանկ աներս կնախա ննիքու եւ առնց կանաճա ու մահանան տեղեկութեանց հանաւակույոց մծանակն կը պարզէ: Հայագէտին աշքը վրիպած կերպին այս կնուց, որ անցուած իր նախա եղանակութեանց մէշ մէտ մասն գրայ մծանակն ափտի պաշէց: Մսաղէր կ'ըննեն քաքանար որ վրիպական կարծէ Ե նորեա անապատագրի երկո համարի ամ մահանագրի եւ ինձնագա մլուու ինսբարութիւնը, որ հու արտադաւէ Սունդի իր հարկէ որորոցին տարբերեղակացութիւնը կ'ենցն: Բայց Հայագէտն Միշ այսկէ եւ այս հրատարակութենսն լուրու ըստ ըստու մը անքառ եղաւ թողու ոյնաւու, թէեւ ասով մամանութեանց զոյն մէշ մաս չը կնուր ապացուի ոյժ ունանաւ: Կորան այս եւ ննան վէստրու մասն նման, այժմ անեան նորայիր պողոքն վարդապետ, ևն, Տփ. 1900, Թը ին է-520:

Կիսակոս :

U. Ippen et al. / JEP 2

նոյս եւ «Գիրք հակը» գործոյն (— զոր քիչ մ'ետքը պիտի տեսնենք) — մէջն ալ աղջրամը կայ. վասն զի այս երկոքն դաւամի համար կ'ըսեն «փիլիսոփիայ» (— եւ ոչ թէ եպիլիսոփու) ասորւց: Դարձեալ երկուուն մին կը շեշտէ «Ելթն զրոցն պակասութիւն» միւրը «պակասութիւն զրոյն», ու ետք ենք ենթադրել թէ Սանան իր աշքին առջեւ ունէր վերջինը կամ անվաերկան գրուանքը:

Ուրեմն հետեւ եղակացութեանց կը հասնենք այս կէտին մասին:

Ա. Հայոց գրոց գիտին պատմութիւնը, զոր կ'աւանդէ Խորենացի, ծանօթ էր զ. Փարագեցոյ՝ իրը 500՛ ժամանակիները: Փարագեցի իւր պատմանը կը սկսի Թեթեւապէս Նունելով Խորենացոյ տեղ տեղ: Եւ կ'աւարտէ իր պատման ամբողջովն առնելով օրինակելով Խորենացոյ բնագիրը բարացի:

Բ. Այն գրութիւնը՝ զոր «Ընանիայ Շերակացոյ», կը հոչեմ, խմբագրուած է գարուն վերջին եւ որ Ստեփանոսի Ըսոյզնան գիշաւոր աղբէրն է, արգեն հոչում կ'ընէ Խորենացիէն:

Գ. Իրարու հետ համեմատելով յետնագոյն այն հեղինակներն որոնք Խորենացոյ կը հետեւին կամ հոչում կ'ընեն, անմիշապէս կը տեսնուի որ Խորենացոյ արդի մեր ձեռնք եղած մնագիրը բազմաթիւ փոփոխութիւններ կրած է:

(Հունականութեան)

ՑԵՂԱԿՐԱԿԱՆ-ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԴԱՎԻՃԻ ԿՐԻՊՈՒԿԱՆՈՒՅՐԵՆՔ

(Հունականութեան):

• Ծլուր կամ Տիլիլիք:

Եթէ ծլուր կամ Տիլիլիք անունը անվետ պահուած ըլլար մինչեւ հիմայ, շատ գուուր պիտի ըլլար, անշուշտ, միմիայն մեր ձեռքը հասած աղբէրներուն մէջ գոյնացում գտնել այս մասին:

Ժի՞ գարու պատմագիրներէն, միայն Մ. Աւոչ հայեցին է որ քանի մը կցիտուր տեղեկութիւն կու այս Տլուրի մասին:

Սովերքի մէջ տեսնանք որ Տլուր գաւառ մ'է Անտիոքի Երկրին մէջ:

Մ. Առաջացին ընդհանուր անունով աշխարհին կ'անուանէ Տլուր, Մարաշի աշխարհին եւ ուրիշներու հետ՝ սաստիկ սովի մ'առիթով.

— «Ի յամա ՇԱԸ (1079—80), եղեւ սով սաստիկ ընդ ամենայն աշխարհն Խաչաղաւուից յանկոյս Շովուն Ավկիլանուի (= Տիշերկապահանի) ... եւ անմարդ եղեւ բազում զաւառք, եւ քակեցաւ տունն արեւելեայց, եւ եղեւ աւերկա աշխարհն Հուռամաց, եւ ոչ ուրեմն գտան կերակոր հացի, եւ կամ գամդար հանգաւունն մարդց, բացի յուռայ եւ յամենայն ասհման նորա: Եւ Անտիոք եւ ամենայն աշխարհն Կիլիկիայ եւ մինչեւ ի Տարսուն իւ ամենայն աշխարհն Մարաշայ, ի ծլուր եւ յամենայն ասհմանն աշխարհաց այսոցիկ ոչ գտանէին հանգիստ գագարման մարդցու...: (Մ. Ուռիայեցի. Էջ 261—2. հմն. Սմբատ էջ 85):

Երուսաղէմի վրայ եղած Եգիպտական արշաւանքի գէմ պատերազմներուն մէջ, 1101—02ին, կը մեռնի Տըլքց Կոմնն ալ: «Եւ յայնմ աւուր սպանաւ կոմն Տըլքց Կուլելմ Սանձաւէլ» (անդ. էջ 353):

Երբ Պարակ ամիրան Մոնքէճը կամ Մամլուք պաշարեց, 1124—25ին, Մամլուքի ամիրան զօվլին կամ զօփրէ փրանկ կոմներուն օգնութեան դիմեց. օգնութեան համար «Գայր եւ Մահի Կոմնն Տըլքոյ, Անթափայ եւ Ռապանաւայ. Եւ լուեալ զայ Պալակն, յարձակցաւ ընդգէմ նոցա ի պատերազմ՝ մօտ ի Մոնքէճ քաջազ» (անդ. էջ 449):

Յաջորդ տարին, 1125—26, Պարսից խիստ մէկ արշաւանքի ատեն Ասորիքի եւ Եփրատացոց վրայ, որոն մէջ փրանկներուն Ազազ ամրոցը հրմայացակ ըրին պյազգիները, նորէն քաջն ձօվլին եւ ուրիշ կոմներուն քովն է «Մահի կոմն Տըլքց», (անդ. էջ 455):

Պատմական այս տեղեկութիւններու համատ՝ Տլուր Կոմնութիւն մըն է, որ կը տարածուի Այնթապի եւ Բաւապնի (արդի Առապան). Վրայ: Տիլիլիքի կոմնութիւնը եթէ սանձաւէլ է, ըստ Ե. Գիւրօրիէի, այսինքն՝ առանց աւատի, կարելի՞ էր արգեօք որ Կիյոմ կոմնը պատերազմական օգնութեան երթար: Առանց աւատի կոմնը ուրիշներուն օգնել: Այս կէտը բնական է մեծ օգուտ մը չունի մեր տեսակէտին համար. բայց գոնէ պէտք է դիտել որ՝ եթէ

։ Մ. Առաջացին հաստարակից, ըստ Ե. Գիւրօրիէի, կը ծանօթագրէ թէ Սանձաւէլ բառը կը ծագի յերաց չաւազն բառից Գաղափարց Սանզ—ապօր (Sensavéhor) կամ Սանզ—ապէր (Sansavéor). Եղայ առան կոմնն նորա որ տւներն թեքնած առաններն աւատ (fief) կամ վճակն կալուածական, յարց համարի եր կիլեօմ կոմն Դըլուք-քայ (Guillaume, comte de Delouk).